

כח ע"א-ב. טומאת אוהלים בפשתן ועור בהמה

הגמרא עוסקת בטומאת אוהל, האם החומר שממנו עשוי האוהל נטמא אף הוא מהמת. תוך כדי דיון מוזכר הסתפקותו של רבי אלעזר בעור בהמה טמאה בדין טומאת אוהל, ואז הגמרא עוסקת בדין זה, ומביאה גם את דעתם של רבא ורבא מברניש, והמסתעף מכך.

משנתנו

אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל... וְהָיָה עַל הָאֵהָל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנְּפֹשֹׁת (במדבר יט, יד-יח). משמע שגם האוהל עצמו נטמא מהמת וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אוהלים אלא פשתן.

אוהל העשוי מפשתן שמת בו מת, נטמא הבד וצריך הזאה.

מהיכן נלמד שאוהל פשתן נטמא בטומאת מת?

רבי אלעזר: גזירה שווה, בטומאת מת באוהל "זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד), ובבניית המשכן "ויפרש את האהל על המשכן" (שמות מ, ט). מה במשכן (שלא היה בו חומר אחר היוצא מן העץ) הכולנה ב"אוהל" גם לפשתן (בין שאר החומרים שהיו במשכן), אף "אוהל" בטומאת מת שנטמא הכולנה לפשתן (או צמר, עורות עיזים ועורות אילים שבגדר "אוהל").

הגמרא בודקת האם אפשר מהמשכן לדייק דברים נוספים, ולא רק שהכוונה ב"אוהל" ל"פשתן":

ניסיון לדייק	מסקנה	דחייה
במשכן פשתן ה"אוהל" היה שזור ועשוי 6 חוטים	רק אוהל העשוי מפשתן השזור ועשוי 6 חוטים מקבל טומאה	בטומאת מת נכתב "אוהל" לרבות שאר חוטים (נלמד מהמשכן לסוג החומר שנטמא, ולא לאופן הטוויה)
אם ריבנו "אוהל" נרבה כל אוהל שנטמא	נלמד שאוהל מכל חומר נטמא, ולא רק פשתן (ובמשנה כתוב שעץ לא נטמא?)	אם נרבה הכל, הגז"ש "אוהל" מהמשכן איננה משמשת לשום דבר (שכל החומרים נלמדים כולל פשתן?)
במשכן היו קרשים	עצים גם נטמאים מהמת (כדין "אוהל". ובמשנה כתוב שעץ לא נטמא?)	"ועשית את הקרשים למשכן" (הלמ"ד מפרידה את המילים), ה"קרשים" לא בכלל "משכן" (ואין בהם דין אוהל)
אם חילקנו ע"י הלמ"ד ב"משכן" "ועשית מקסה לאהל" (שמות כו, ד) המכסה נפרד מהמשכן	החלק העליון של המשכן ("ערת אילים מאדמים") לא בגדר "אוהל" להיטמא (אלא בגדר "מכסה"). מכאן, עור בהמה טהורה לא נטמא.	רבי אלעזר הסתפק האם עור בהמה טמאה נטמא, ואם אכן עור בהמה טהורה לא נטמא - לא היה מקום להסתפקותו של רבי אלעזר (שבוודאי עור בהמה טמאה לא נטמא כ"ש מעור בהמה טהורה)

הגמרא מסיקה: אם רבי אלעזר הסתפק - משמע שעור בהמה טהורה נטמא - משמע הלמ"ד איננה מפרידה. ממילא "מקסה" כ"אהל" להיטמא, וגם "הקרשים" כ"משכן" להיטמא. והרי במשנה כתוב שעץ לא נטמא?

תירוץ: "אהל" כולל את "מקסה" ששלושת השכבות נטמאות. נלמד מכך שהתורה לאחר שהפרידה ביניהם (ע"י האות למ"ד), איחדה אותם "ונשאו את יריעת המשכן ואת אהל מועד מקסהו ומכסה התחש" (במדבר ד, כה). משמע שאכן הלמ"ד מחלקת, והסיבה שהמכסה לא נפרד מהמשכן (ונכלל תחת "אוהל") בגין הפסוק המאחד

1 רבי אלעזר: עור בהמה טמאה מהו שיטמא (את עצמו) טומאת אוהלין (ממת שנפטר תחתיו)?

כיצד הסתפק בדבר רבי אלעזר?! הרי הוא בעצמו למד גז"ש מהמשכן לטומאת אוהל, ומה במשכן השתמשו לבנייתו רק בעורות בהמה טהורה - רק עורות בהמה טהורה נטמאים בטומאת אוהל. ולא עורות בהמה טמאה! (לא ייתכן שישתפק במה שדרש)

רב אדא בר אבהו: רבי אלעזר הסתפק האם התחש שממנו עשו את כיסוי המשכן היה טמא או טהור? (אם הוא טהור: לרבי אלעזר עור בהמה טמאה - נטמא, אם הוא טמא: לר"א עור בהמה טמאה - נטמא)

רב יוסף: ברור שהתחש היה טהור. ישנה ברייתא: "לא הוכשרו למלאכת שמים (מצוות) אלא עור בהמה טהורה בלבד". (ממילא עור בהמה טמאה - לא נטמא)

>מקשה רבי אבא: רבי נחמיה סובר שמכסה העליון של מכסה היה עשוי בחצוי עורות אילים מאודמים וחציו כמין תלא אילן (חיה ססגונית טמאה). מכאן קשה לרב יוסף שטוען שהמשכן היה רק מחיות טהורות? מתוך רב יוסף: ש"כמין" המראה, המכסה היה עשוי מתחש, שדומה בססגוניותו למין קלא. ומוכח גם מהתרגום של "תחש" - "ססגווא", ששש בצבעיו המרובים <

ברייתא: "והבגד כי יהיה בו נגע צרעת (בבגד צמר או בבגד פשתים. או בשתי או בערב לפשתים ולצמר) או בעור" (ויקרא יג, מז-מח). ה"ב" הינה מיותרת (ניתן היה לכתוב "או עור") - נלמד לעור בהמה טמאה שמצטרף, וכן בגד נטמא אם נצטרע ביד הכהן (אע"פ שלא היה קודם נתינתו לבן). קצץ מכולן (החומרים שמוזכרים בפסוק) ועשה מהם בגד אחד, מניין שנטמא? ת"ל "או בכל מלאכת עור" (סוף הפס').

ברייתא: [בטומאת שרצים] "וכל אשר פל עליו מהם במתם וטמא... או עור... במים יובא וטמא עד הערב וטהור" (ויקרא יא, לב). מהמילה "עור" נלמד שעור בהמה טהורה - נטמא מהשרץ, מהייתור "או עור" נלמד שעור בהמה טמאה - נטמא מהשרץ.

רבא: עור בהמה טמאה נטמא בטומאת אוהל (בניגוד לשיטת רב יוסף). נלמד בארבעה שלבים: 1. א"א ללמוד מהברייתא של צרעת לטומאת אוהל - שיש חומרא בנגעים (צרעת) שגם חוטים נטמאים (לעומת טמא מת שנטמא בגד ולא חוטים).

לדעת רבא שסובר שעור בהמה טמאה - נטמא, הרי אין משמעות ללימודו של רב יוסף מהברייתא "חפצי שמים" אודות התחש שהינו חיה טהור (שהרי מה שהיה - היה. ואין ללמוד לעניין טומאה). לפיכך לשיטת רבא מה הברייתא מלמדת?

1. לתפילין שיהיו עשויים מעור בהמה טהורה? כתוב במפורש "לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ" (שמות יג, ט) שכל "תורת ה'" (כדו' פרשיות) צריכה להיות מדברים הכשרים לשים בפיק (כבהמה טהורה).
2. לבתי התפילין? ש"ן של תפילין הלכה למשה מסיני לעשותה מבהמה טהורה, ובכללה בתי התפילין עצמם.
3. לכרוך את פרשיות התפילין ולתפור את הבתים בגידים של בהמה טהורה? זו הלכה למשה מסיני להיעשות מבהמה טהורה.
4. רצועות שחורות. אומנם שיהיו הרצועות בצבע שחור זה דין הלמ"מ, אך שיעשו מבהמה טהורה נלמד מהברייתא "לא הוכשרו למלאכת שמים, אלא עור בהמה טהורה בלבד".

2. א"א ללמוד מהברייתא של שרצים לטומאת אוהל - שיש חומרא בשרצים שנמטאים משיעור כעדשה (לעומת טומאת מת משיעור כזית).
3. אך מכיוון שלא חומרת צרעת דומה לחומרת נגעים, ואעפ"כ בשניהם יש אותו דין: עור טמא (ובהכרח לא החומרא הייחודית שלהם גורמת לאותו דין מיוחד. כי אחרת זה לא היה מופיע בדין השני), לכן נלמד מהצד השווה שביניהם: עור טמא נטמא, ומהתורה (בצרעת מ"ב, ובשקצים מ"א) ריבנו בשניהם שגם עור בהמה טהורה נטמא. משמע שיעור בהמה טמאה נטמא - גורם לעור בהמה טהורה נטמא.
4. מכאן לרבא אפשר ללמוד לטומאת מת באוהל, שיש לו גם צד שווה שיעור טמא נטמא - ממילא (ע"פ הצד השווה) גם עור טהור נטמא.

רבא מברניש לרב אשי: ניתן לפרוך את הצד השווה שביניהם. שכן בצרעת ובשרצים הטומאה חל משיעור מאוד קטן (צרעת מכגריס, שרצים מכעדשה), אבל אי אפשר ללמוד לטומאת מת משטמא רק החל מגודל של כזית.

רבא מברניש: עור בהמה טמא נטמא, ק"ו מיריעות עיזים שלא נטמא מצרעת, אבל נטמא ממת (כפי שלמדנו אודות כיסוי המשכן, גז"ש "האֵהֶל"), עור בהמה טהורה שנטמא מצרעת - כ"ש שיקבל טומאה ממת.

בטומאת אוהלים, עור בהמה טמאה:

רב יוסף: לא נטמא, במשכן היה רק עור בהמה טהורה (וממילא א"א ללמוד לעור בהמה טמאה).

רבא: מהצד השווה של צרעת ושרצים נלמד, שכמו שבשניהם עור בהמה טמאה וטהורה - נטמאים, כך באוהל מת העור טמא - נטמא. רבא מברניש: ק"ו מיריעות עיזים נלמד שיעור בהמה טמאה - נטמא.

"הצד השווה שביניהם". לצורך הבנת הרעיון הלוגי שעומד מאחורי טיעון זה נשתמש בסיפור פשוט: אנחנו רוצים להאכיל את בני התינוק בתפוח, אך איננו יודעים האם הוא יאכל זאת, או במילים אחרות, "מה דינו" של התפוח?

נשתמש במידע שיש לנו על דברים אחרים דומים שאותם בני אכל: שוקולד ופרוסות בננה. אם נרצה להסיק מהשוקולד - א"א, שברור שאת השוקולד בני אכל, כי זה מתוק משא"כ בתפוח (יש חומרא בשוקולד שגורמת לסיבה שבני יאכל אותו). מאידך, אם נרצה להסיק מהבננה - א"א, שאת הבננה בני אכל כי היא רכה, משא"כ בתפוח (יש חומרא בבננה שהיא רכה). אז "שוקולד יוכיח" שהוא מוצק (כתפוח. וכבר דחינו את הלימוד הזה...), "וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה" - בשוקולד יש חומרא, ובבננה יש חומרא, וא"א ללמוד משניהם לתפוח. אך במחשבה שנייה, מכיוון שאת שניהם בני אכל (למרות החומרא שיש בהם) - משמע שלא החומרא (מתוק/רך) גורמת להם להיאכל, אלא "הצד השווה שביניהם" - ששניהם אוכלים. מכאן משמע ש"בני אוכל הכל" - תחת הגדרה זו אפשר להכליל את התפוח. מכאן ניתן להסיק בוודאות שבני יאכל את התפוח. מאידך, ניתן לפרוך את "הצד השווה שביניהם", שכן גם לשוקולד וגם לפרוסות בננה אין קליפה, משאין כן בתפוח שיש לו קליפה ויותר קשה לאכול אותו. במילים אחרות, במילים אחרות, יש חומרא נוספת בשוקולד ובננה - שזו היא שגורמת לבני לאכול אותם, חומרא שאינה נמצאת בתפוח. וממילא לא ניתן להסיק מסקנות משוקולד ובננה לתפוח.

